

Dopisi in novice.

Iz Ljubljane. „Danica“ pravi: „Zvedili smo tudi iz „Laibacherice“, da vi učitelji ne učite otrok pametnega mišljenja in djanja; vaš nauk je prazno tlačanstvo, priguljeno vajeje, slepa pokoršina: „leerer Formalismus, mechanische Angewöhnung, blinder unterwürfiger (!) Sinn“. In vzrok vsega tega je duhovsko nadzorništvo, pravita „Laibacherica“ in dr. Klun. „Das klerikale Uebergewicht übt überall bemerkbaren lähmenden Einfluss“. . . . Kaj vendar počenjate z ubogo mladino, gospodje po ljudskih šolah! Vi ne mara tirjate, da morajo učenci po cele verste nerazumljivih besed in stavkov na pamet znati, precej prvi dan v šoli po nemško govoriti, moliti itd.; in ako tega ne morejo, jih po perstih udrihate, z „Esel, Stockfisch“ obkladate, v „eselpont“ pošiljate, in še veliko enacega, kakor je bila šega od dobe cesarja Jožefa II. in pred konkordatom? Nočemo reči, da je v šolah vse popolnoma, kar ni bilo, in ne bo — tudi ne, ko bi gospod „Einsender“ z dr. Klunom vred imel v nadzorstvu vse ljudske šole; vidili pa smo večkrat pretekla leta po mnogih šolah, da so bili otroci prav čedno izurjeni ne le v navadnih tvarinah, temuč pogosto tudi v petji, sadjereji itd.; — tudi — če se ne motimo, so se ravno v poslednjih — konkordatnih časih šole naj bolj zmnožile po Krajuskem, česiravno tega in tacega samemu konkordatu ne pripisujemo, kakor pa nasproti „inteligencija“ naših dni, ki bi naj raji vse grehe od Adama do zdaj zvalila na jezuite in na konkordat“.

— V 20. l. „Tov.“ naznanjeni napevi za mašno pesem so prišli že na svetlo, in se dobivajo pod naslovom: „Vélika sv. maša. Besede A. Praprotnikove. Za moški in ženski četerospev postavil L. Belar, učitelj v Ljubljani“. Drugo pot bomo kaj več govorili o teh lepih in prav v cerkvenem duhu zloženih napevih. Veljá 40 kr.

— 25. preteč. m. so bili v državnem zboru na Dunaji razprave o šolski postavi, ktera določuje šolino razmero do cerkve, in jo oprostuje cerkvenega nadzorništva.

Zoper odborov nasvet so govorili g. g. Jäger, Degara, zanj pa slovenski poslanec dr. Klun, Herman, Dienstl, Schneider.

Dr. Jäger je med drugim rekel, da on ne more spoznati, da bi država izključljivo imela pravico do šole; ker država ne podučuje in ne odgaja; država ima v drugem oziru le toliko določiti, kolikor vsak mora vediti, da spolnuje svoje dolžnosti. — So pa še drugi, kterim je šola bolj pri sercu, kakor državi; ti so starši, cerkev in soseska.

Pervo pravico do otroka imajo starši, ravno tako pa tudi cerkev (levicarji so rekli, da ne). Ker pa starši svojih otrok ne morejo do dobrega podučevati, jim pa šola na pomoč pride. Starši tedaj smejo tirjati, da se otrok tako podučuje, kakor se zлага z njih prepričanjem. Iz tega pa pride, da šola ne sme brezverska biti. V osnovi te postave je vera le nauk kakor drugi, in tukaj se pa prezira, da šola ne podučuje, ampak tudi odgaja. Če tega ne stori, ni šola. Šola pa ravno iz vere, ki je podlaga vsega нравnega izobraženja, jemlje pri-

pomočke, da izreja otroke npravno in verno. Cerkev mora versko zavest in verska načela vpeljati v življenje in v šolo. Iz tega se pa sklepa, da se šola ne more cerkvi odtergati, da mora cerkev šolo voditi.

To tudi zahtevajo katoliški starši; to zahteva katoliška cerkev, to tirjajo tudi katoliške srenje. („Oho! oho!“ so kričali levičarji). „Vedil sem, da mi bote zoper govarjali“, reče nadalje govornik, „in mi bote kazali prošnje, pa pomislimo, koliko iz med vseh mest je poslalo prošnje? Terdim tedaj, da katoliški starši tirjajo šolo pod cerkvenim nadzorništvom, ter pošiljajo otroke v šolo, da bi bili podučeni v katoliški veri. Katoliška cerkev ne bo nikdar odstopila svojih pravic do šole, ker ona je poklicana, da odgaja in podučuje, in le boj bote s tem podkurili“.

Govornik omenja še šolskih postav po drugih deželah, pred vsem pa na Pruskem, in kaže, da so tam ljudske in srednje šole tako osnovane, kakor je ravnokar razložil. Osnova nove postave je ponarejena za Badensko; „tudi tam“ pravi govornik, „nočejo nič vediti od šolne ločitve. Deržava in cerkev skupno odgojate ljudstvo“. Če Prusko v svojih šolskih postavah ne odstranja vere, in se tam izuče može, od katerih pravite, da so tako visoko s svoje učenostjo nad nami, tedaj cerkveni živelj ne zaderžuje v šoli učenosti. — Vprašal bi tudi če je sedaj, ko je deržava v toliki stiski, tudi pravi čas, da se spodbija podlaga, na kateri se mladost verno in npravno izreja. Sovražniki naši bi se nam smejali, ko bi vidili, da se množe notranji prepiri. Naj nikar zbor tega načela ne poterdi. Kako in kaj za naprej — o tem se bomo pogodili, kedar se cerkev in deržava med seboj pogodite. Protestantje so dobili svoj patent, imajo tedaj posebne pravice do šole. Tudi katoličani so dobili svoje pravice od pravne Avstrije; naj se tedaj pogodbe spoštujejo“.

Na to se oglasi profesor, g. dr. Klun, in govori za šolino ločitev od cerkve; to je ravno tisti dr. Klun, ki je l. 1862. v „Vaterlandu“ in v „Schulboten“ to ločitev imenoval prazno frazo; to je ravno tisti dr. Klun, katerega so Slovenci volili za svojega, ki pa v tej reči s Slovencem nasprotno stranko hodi. — Ktero prepričanje g. dohtarja je pravo? Beržkone tisto, ktero je izgovoril l. 1862., ker ta čas je pisal prost, sedaj pa je potegnil za vladajočo stranko.

Od njegovega govora hočemo jedro posneti, samo da bo dr. Klun od l. 1862. zavračeval g. Kluna od l. 1867., in bomo pristavljali le nekatere opazke iz lastne skušnje.

G. Klun se tudi zлага s svojim prejšnjim govornikom v tem, da imajo starši pravico spregovoriti besedo pri izreji svojih otrok; deržavi tudi ni vse eno, kako se otroci izrejajo. — Če pa deržava ustavo spremeni, spremeniti mora tudi zistemo za odgojo in nauk, ker deržavina prihodnost je pri otroški izreji. ¹⁾

¹⁾ Vera in nprava, ktere ste vsaki deržavi, naj bo absolutna ali ustavna, v terdno podlago, se ne spreminjate; in cerkev si ravno za to prizadeva, ko varuje svoj vpliv do ljudske šole; če pa je pri otroški izreji deržavina prihodnost, tako pa deržava slabo skerbi za svojo prihodnost, ktera ne skerbi za verno in npravno izobraženje šolske mladine. — G. dohtar nam je pa s tem, ko

„Če je pa sila in stiska pri nas tako velika, kakor je rekel g. prejšnjgovornik, kdo pa je tega kriv? Ali je bilo nadzorništvo in vodstvo naših šol pravo? Ker je pa tako, zakličem: drugače mora biti vse! Če vprašam, ali je ljudska šola res to, kar bi imela biti, najdem odgovor v tem, kar so učitelji na Dunaji zbrani rekli: „Šole ne spolujejo tega, kar bi mogle“. — (Prav zoper svojo in šolino korist in zoper pravo narodovo omiko ravnajo učitelji, kedar se dajo premotiti, da se poganjajo za šolino ločitev od cerkve . . . . . To vpitje je v šego prišlo pri omikanih in liberalnih učiteljih, se vé, kdor ž njimi ne vleče, je šleva, starokopitnež, ultramontanec in bog zná, kaj vse! Ljubeznjivo samoljubje se tukaj prikazuje, ljudje razgrajajo in ne pomislijo, da se jim vsi pametni posmehujejo“. Tako dr. Klun l. 1882.) ²⁾

„V Avstriji pride na 1170 prebivavcev ena šola, na Švicarskem na 450, na Pruskem pa na 650. — Če pa posamesne kronovine pregledam, je to še drugače in bolj obžalovavno; v Tirolih pride ena šola na 453 prebivavcev, na Solnograškem na 888, na Koroškem na 1005, na Marskem pa na 1126. Po nekterih kronovinah pride ena šola na 4670 duš in na Kranjskem na 1890. Od 100 otrok, ki so za šolo vgodni, jih hodi le 64, po nekterih le 10—15. ³⁾

je rekel, da se mora tudi odgoja in nauk spremeniti, kedar se državina ustava spremeni, skrivnost razodel, zakaj da se konkordat ali v resnici duhovščina tako napada, in ta skrivnost je, kakor vidimo, da cerkev noče biti vladina strožnica, in se derži le svojega poslanstva.

²⁾ Tem besedam pristavljamo še to: Vsi liberalni učitelji si menda tako mislijo: Cerkev nadzorništvo in vodstvo šol opravlja brezplačno; kedar pa država vodstvo prevzame, bo nadzornike in okrajne zornike plačevala, in te službe, kdo drugi je bo dobil, kakor mi, ko smo zato naj bolj sposobni. (!) Pis.

³⁾ Zakaj da je po južnih in izhodnih avstrijskih deželah tako malo ljudskih šol, nam zgodovina pové; vlada ni tega kriva, še manj pa cerkev. Statističen pregled tukaj ne dokazuje drugega, kakor da ima vlada še dosti poslovanja na šolskem polji. — Kar se pa tiče obiskovanja ljudskih šol na Kranjskem, je pa tako le: Vlada vstanovi šolo in fajmošter jo ogleduje, in spodbuja in vnema farmane za šolo. Zanikerne otroke naznani učitelj svojemu vodju; ta vnovič opominja in žuga z gosposko in postavo. Če vse to ne pomaga, o vadi včasih nektre gosposki t. j. okrajnemu vrodu. — Ali sedaj se je še le vrezal! — Gosposka te izpiše ali deae pod klop, ali čez nekaj časa naj več ko že ni šole, pokliče starše, ali jih posvari, ali tudi kaznuje, velikrat pa pravi: „Vaš učitelj in fajmošter sta pa res sitna, da vam in meni napravljata nevgodnosti“. Toliko je duhovščina kriva, da se šola slabo obiskuje!

Ali se ne pravi to, duhovščino zistematično ob veljavo spravljati? Sam sem slisal, ko je neki kmet, ko je dobil v tej reči povabilo k gosposki, svojemu fajmoštru rekel: „Dokler nas je le deželjska gosposka terla, smo že še shajali, ali kaj bo sedaj, ko nas še duhovska preganja!“ — Res je, kdor škodo terpi, ga še poverh zasmehujejo. — Zato pa šolski vodji po deželi, ogibljejo se, kolikor morejo, da zavolj šole ne tožijo kmetov, ljudi nagovarjajo, prosijo in s svojo veljavo si prizadevajo, starše prepričati, da pošiljajo otroke v šolo, dobro vedo, da jim je šola nenavadna reč in da se bodo ljudje že bolj vneli za šole, kedar bodo vidili njihni korist. — To pa vsi dobri vemo, da na deželi otroci poglavito v šolo hodijo zavoljo kerščanskega nauka, in da se marsikje šole spraznijo, kedar mine prva spoved in prvo sv. obhajilo. — Iz tega pa sklepajte, koliko bo imel učitelj na deželi otrok v šoli, če ne bo duhovni gospod šolski vodja.

„Res je, da so od l. 1850. do 60. veliko novih šol napravili. Nove šole, to pa še ni vse, tudi novi duh mora priti v šolo. Nočemo brezverske šole še manj pa nekerščanske; nočemo pahniti kerščanski nank iz šole, hočemo le vravnati, koliko se ima duhovščina vdeleževati šolskega vodstva. Vprašanje je sedaj le to, ali bo duhovščina sama šolo vodila ali ne, in če je tudi ne bode, vendar vidim, da so verske in cerkvene pravice v tej postavi vterjene.“⁴⁾

Kdo n. p. sedi po naši postavi v šolskem odboru? Fajmošter učitelj in srenjčani. Jaz zahtevam, da je tudi učitelj v šolskem odseku. Ali mislite, da učitelju pomoremo, če mu le plačo zviksamo? Učenik naj bo spoštovana oseba v soseski, naj bo nekako neodvisen od kmečkih veljakov in od fajmoštra, kajti ni njegov cerkveni služabnik.⁵⁾

Kdo hoče sedaj učitelj postati, ko je vsak blavec bolje plačan, od učitelja? Učitelja bodo le takrat spoštovali, ko ne bo več fajmoštru v oblasti.“⁶⁾

G. dohtar po tem pravi po Helfertu, da niti cerkev, niti njena nasprotnica ni šole ustanovila, marveč država. Pa, če je tudi šola cerkvena hči; hči je odrasla, hvaležna bo vedno svoji materi; treba pa je, da sama gospodari v domači hiši.⁷⁾

Pravijo pa, da mora duhovščina šolo voditi, ker je bolje izobrazena. Če so učitelji res tako malo podučeni, podučujte jih. Naj se napravijo seminariji za učitelje; njih vstavnovljenje naj se nikar ne ovira. Ravno kar izobraženje učiteljevo zadeva, so na Nemškem in v Švajci veliko storili; pri nas pa imamo v ta namen šole pri normalkah, kjer si metodiko (Methodenbuch) v glavo vbljajo, da jo potem pri šolskih visitacijah od besede do besede izblebetajo.⁸⁾

⁴⁾ „To so besede“, je rekla lisica, ko je jagode na patanoštri prebirala. — Tukaj gre za načelna vprašanja, in cerkev ne more odjenjati. Ali ni g. Jäger ravno pred prav prepričavno rekel ušesom, ktere hočejo, poslušati. „Načela te postave nikar ne porderite. — Kako in kaj se ima zgoditi, o tem se bomo porazumeli, kedar načelo, po katerem sta se pogodila cerkev in država, pravno ostane.“ „Ueber die Modalitäten wird sich verhandeln lassen, wenn der Grundsatz der Vereinbarung zwischen Staat und Kirche aufrecht bleibt.“ — To se pa pravi z drugimi besedami: Konkordat je izročil cerkvi pravice do ljudske šole, in ta se ne more tako na vrat na nos odpraviti. Pis.

⁵⁾ Ene dni po tem govoru je pa g. Gross hotel, da naj zbor postavno izreče, da učitelj ni več cerkvenik, in njegov nasvet so zaverгли. Učitelj je cerkvenik, in je fajmoštru podložen, učenik pa ne. — Lepa doslednost! Pis.

⁶⁾ Spoštovanje ne pride s stanom; učitelja bodo ljudje spoštovali, če je tega vreden, timveč če mu je fajmošter prijatelj in podpora. Pis.

⁷⁾ Poslušajmo, kaj govori g. dohtar l. 1852., ko navaja šolsko postavo iz švicarskega kantona Aarav. „Versko življenje in delovanje za vsako duhovnijo vravnjuje in vodi v prvi vrsti fajmošter. On mora tudi po svoji moči šolstvo pospeševati, verdevanje (disciplino) v šoli podpirati in sploh skrbeti za očitno in domačo izrejo pri mladini.“ Pis.

⁸⁾ Kdor tako govori in to terdi, je ali čisto neveden v šolskih rečeh; on ne vé, da so v najnovejših časih po vsch deželah ta stran Litve vravnovali nove učilnice za učitelje (Lehrerbildungsanstalten); se vé, da so duhovni naj več vodji ostali; in dalje, kdor to terdi, ne razumé čisto nič od tega, kar se uči po preparandijah, in se mu tudi ne sanja, kar se godí pri šolskih visitacijah, kjer gospod visitator nekaj sam otroke v raznih naukih sprašuje, nekaj tega pa učitelju ukazuje; — ali pa je tako hudoben, da vedoma laže in devlje v zgor kar

Pravijo, da bo slabo za šolo, če ne bo duhovnom v oblasti. Meni se zdi, da ima duhoven pri poduku v kersčanskem nauku in v spovednici že toliko moči in veljave do staršev in otrok, da mu ni treba posebnega privilegiranega varstva. Ko bi bil jaz duhoven, bi ne hotel takega posebnega varstva, to bi se meni preborno zdelo, kakor da bi si ne upal bojevati se z enakim orožjem. ⁹⁾

Veri, cerkvi in duhovščini so dobre šole v korist, ker iz teh pride omikano ljudstvo; omikano ljudstvo pa je tudi dobro.

Omika in vera niste si nasproti. Omikani človek je tudi veren, če tudi ni klerikalen. Če to overžemo, moramo tudi reči, da veren ni omikan, kar nočemo priterjevati. Ker sem že dolgo časa učenik, pozdravljam to postavo. V nji najdem pripomoček za omiko delavnega stanu, in ta je prihodnost za gospodarstvo v Avstriji. Glasujte tedaj gospoda za to postavo! " . . .

Tako bi bil govoril tudi Nace Kuranda. Slovenci pa se sramujejo, da so poslali zastopnika v državni zbor, kateri hodi z njimi nasprotno stranko, in da so tako postali v zasmehovanje svojim zopernikom.

M. M.

— Časopisi pišejo, da se je velika večina marskih učiteljev prav odločno izrekla zoper sklepe splošnega učiteljskega zbora na Dunaji; ravno to se pripoveduje tudi od učiteljev na Vorarlberskem, ki nočejo nič slišati od ločitve, in verni kakor ljudstvo, iz kterega so, spoznajo živo potrebo, da se cerkveni vpliv v šoli ohranjuje.

Prememba v učiteljskem stanu.

V ljubljanski škofiji. G. Anton Žibert, poterj. pripravnik, gre za podučitelja v Stari terg pri Ložu.

je spodoj in spod, kar je zgorej. Ker pa prvo (nevednost), Vas g. dohtar, ne zadeva, drugo pa tudi od Vas misliti ne moremo, pa terdimo, da ste to le zato tam pripovedovali, da so se gospodom v zboru malo čutnice oživile, ker vladala je „Heiterkeit“ v zboru pri Vaših besedah.

Pis.

⁹⁾ Resnično! dajte le cerkvi prostost, kakoršna ji gre po cerkvenem pravu, in potem se ji ni treba bati zopernikov. Kedar se pa cerkvi orožje iz rok jemlje, in so njene besede precej državi nevarne, ko pa poleg tega njeni nasprotniki govoré in pišejo zoper njo, kolikor se jim ljubi in potem se še le ogrinjajo s plajščem lojalnosti, se pa boj na obeh straneh ne bije z enakim orožjem. Kako morete potem cerkvi očitati, da hoče imeti privilegirano varstvo, ker ji ne privoščite še te pravice, ktere je po konkordatu zadobila, in bi radi konkordat odpravili, cerkvi pa vzeli še te pravice do šole, kakor jih je imela pred konkordatom.

Pis.

Listnica. G. Iv. Z. v T.: Le pošljite!

 Pridjan je Kazavec št. 8., 4 strani.

Odgovorni vrednik:
Andrej Praprotnik.

Tiskar in založnik:
Jož. Rudolf Millo.